

Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri:

Türk Devlet İdeolojisi ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz

Lütfi SUNAR*

Türk düşünce dünyasının en popüler konularından birisi olan *Kadro* dergisi/hareketi, Türkiye’de derin ve köklü etkiler bırakan entelektüel hareketlerden biridir ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarına ilişkin hemen her çalışmanın atıfta bulunduğu bir dergidir. Bu bakımdan hareketin ideolojisi ve etkileri incelenmeye değer. Ocak 1932 – Aralık 1935 tarihleri arasında yayın yapan bir derginin adı olan *Kadro* aynı zamanda bir hareketin adı olarak da kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu, Türk devrim hareketleri, Türk modernleşmesi bağlamında *Kadro* hareketini inceleyen çalışmalar olmasına karşın, bu makalenin sonraki sayfalarında tartışılacağı gibi, çoğu çalışmanın dar ve sınırlı bir perspektife sahip olduğunu söyleyebiliriz. *Kadro* hareketi bugünkü Türk devlet ideolojisi ve aydın kesimi üzerinde derin ve güçlü etkiler bıraktığı için bu perspektiften, derinlemesine incelenmelidir.

Kadro dergisi Mustafa Kemal’e yakın birtakım *eski sosyalist* aydınlar grubunun yayınladığı bir dergidir. Derginin ideoloğunu Şevket Süreyya Aydemir yapmıştır. Onunla birlikte dergide önemli rol üstlenenler yine Aydemir’le ortak bir geçmişe sahip olan Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin’dir. Derginin yayınlandığı dönemde büyük bir sansür ortamı egemen olduğu için, bir derginin tutunabilmesi Mustafa Kemal nezdinde ve CHP çevrelerinde kabul görmesine bağlıydı. Bu şartı sağlamak için derginin sahipliğini Mustafa Kemal’e ve CHP’ye yakın bir isim olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu üstlenmiştir. Dergi, CHP’nin önde gelen seçkinlerinin siyasal baskısı nedeniyle ve bu baskıya karşı Milli Şef’in çekimserliği dolayısıyla sahipleri ve yazarları tarafından 1935 yılının Aralık ayında kapatılmıştır.¹ *Kadro* kapatıldıktan sonra yazarları, diplomaside ve devlet kademelerinde yüksek görevlere atanmışlardır.

Bu çalışmada metinsel ve tarihsel çözümlenmeye dayalı bir analiz yapılacaktır. Bu metodolojinin seçilmesindeki temel neden, *Kadro* hareketini *Batılılaşma* sürecindeki entelektüel çerçeve içerisinde ve Türk Devriminin oluşum sürecinin sosyal ve genel tarihî perspektifi bağlamında konumlandırabilme çabasıdır. Bu

* EDAM Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi

1 Aslında *Kadro* bizzat Mustafa Kemal tarafından nazikçe kapatılmıştır. Zira derginin sahibi Yakup Kadri’nin Tiran’a “zoraki diplomat” olarak atanması sebebiyle dergi sahipliğini bırakması gerekmiştir (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Zoraki Diplomat*, İstanbul: İletişim Yay., 1983). *Kadro* yazarları bunu kendilerine bir uyarı saymışlar ve yeni bir sahiple yollarına devam etmemiş, 36. sayısıyla derginin yayın hayatına ara verdiğini belirten bir yazı yayımlayarak dergiyi kapatmışlardır.

metodolojiyle Türkiye Cumhuriyeti devrimlerinin temel unsurlarını ve bu oluşumların ardındaki ideolojiyi bulabiliriz. Makalede ilk önce Kadro Dergisi'nin yayınlandığı dönemin siyasî, sosyal ve düşünsel panoraması çıkarılacak ve bu bağlamda Türk Modernleşmesinin karakterine ve günün siyasî ve sosyal şartlarına değinilecektir. Daha sonra *Kadro Dergisi* hakkında bir literatür değerlendirmesi yapılacaktır. Nihayetinde *Kadro*'nun Türk Devriminin doktrinize edilmesi çerçevesinde ortaya koyduğu düşünceler *devletçiliğin oluşumu, tipik bir entellektüelizm olarak Kadro'daki seçkincilik, Sol Kemalizm ve Mustafa Kemal Ulusçuluğunun oluşumu ve uluslararası sistem analizi* bağlamında değerlendirilecektir.

Kadro'nun Temelleri: Siyasî ve Sosyal Ortam

Türkiye'nin modernleşme süreci, daha sonraki gelişmeleri anlayabilmek için çok önemli bazı temel özellikler taşımaktadır. *Kadro*'nun Türk devlet ideolojisi üzerindeki etkilerini ve o günlerin sosyal ve politik durumunu anlayabilmek için Türk Batılılaşma sürecini anlayabilmemiz önemlidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde takip edilen Batılılaşma süreci, birtakım radikal kopmalarla beraber Osmanlı Batılılaşmasının takipçisi konumundadır.

Ordunun ve bürokrasinin rolü belirgin, birincil ve bu sürecin belki de en önemli özelliğidir. Yaygın kanaate göre Batı'yla karşılaşma ilk olarak askerî alanda olduğu ve bu karşılaşmada Batı üstünlüğü ortaya çıktığı için modernleşme süreci ilk olarak orduda başlamıştır. Tanpınar'ın çok iyi bir biçimde özetlediği gibi, "Taraflar arasında tek taraflı bir ilişki vardı, sadece askerî, bundan dolayı diğer alanlarda herhangi bir karşılıklı etkileşim imkanı yoktu".² Batılılaşma ilk önce ordu üzerinde gerçekleştirildiği için zaman içinde ordu ve bürokrasi Batılılaşma sürecinde asıl aktör oldu ve halk bu süreçte pasif kaldı. Bu durumsa halkla devlet, halkla aydın kesimi arasında bir yabancılaşmaya/ikiliğe yol açtı.

Türk Batılılaşması, kaynakları bakımından devşirme, içeriği bakımından ise sığdır. Devşirmedir; çünkü tüm hareketi etkileyen pek çok farklı kaynak sözkonusudur. Bu kaynaklar doğal ortamlarında bir araya gelmemişlerdir. Batılılaşma sürecinin aktörleri bu kaynakları yapay olarak bir araya getirmişlerdir. Mesela bazı alanlarda çok derin etkileri olan devrimler olurken diğer bazı alanlarda hiçbir devrim olmuyordu. Ve bu durum *eklektizme* (devşirmeciliğe) neden olmaktaydı. Genel anlamda en üst düzeydeki politik ve askerî seçkinler, toplumu Batılılaştırmak adına bazı reformlar, hatta devrimler yapıyorlardı; fakat bu yapı fazla yürümüyordu. Çünkü sistemin parçaları verimli ve uyumlu bir şekilde çalışmıyordu. Türk Devrimi'nin ilk yıllarında Batılılaşma için derin etkileri olan pek çok devrimsel nitelikli değişiklik gerçekleştirilirken bunlar fazla başarılı olamamıştı. Arko-un'un da belirttiği gibi, Avrupa sistemini ve kurumlarını onların tarihî ve sosyal arka planlarını almadan içselleştirmek, Batılılaşma sürecini sığ/naif kılıyordu.³

2 Ahmet Hamdi Tanpınar, "Garplılaşma Hareketine Umumi Bir Bakış", *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1997, s. 38.

3 Muhammed Arkoun, *İslam Üzerine Düşünceler*, İstanbul: Metis Yay., 1994, s. 36-37.

Bu süreç çok hızlı işlediğinden bu sığ işlem toplumda köklenemedi. Zaten halkın büyük çoğunluğunun bu reform ve devrimlere açık karşıtlığı varken bu devrimlerin toplumda köklenmesi pek mümkün de değildi. Böylece sürecin etkin entelektüelleri ve devlet adamları, ana amaç olarak ortaya konan *muasır medeniyetler seviyesine ulaşacak temel unsurlar* yaratamamışlardır.

Batılılaşma sürecinin bir diğer özelliği yukarıdan aşağıya empoze edilmiş olmasıdır. Kararlar sınırlı sayıdaki seçkinler arasında alınıyor ve uygulanıyordu. Batılılaştırıcı reformların tarzından dolayı halk, devletten ve seçkinlerden kopmuştu. Mümtaz Turhan bu tür sosyal değişimleri *cebri kültür değişimleri* olarak adlandırır ve bu zorunlu değişimlerin toplumda yayılmadığını ifade eder.⁴ Yani Turhan devrimlerin başarısızlığını *tarzları, içerikleri ve hızlarıyla* ilişkilendirilmektedir. 1920'ler boyunca insanlar, rejim tarafından bir yabancılaşma yaratılarak baskı altında tutulmuştur. Hilmi Ziya Ülken buna *Batılılaşmanın dualizmi* diyor: rejimin parçaları ile halk arasındaki dualizm⁵.

Tüm bu tartışmalar içinde *Kadro*'nun yeri son derece önemlidir. Çünkü bu süreç *Kadro*'nun aktif/etkileyici ve pasif/etkilenen taraf olduğu iki boyutlu bir süreçtir. Benedict Anderson'a⁶ göre ulus-devlet oluşturma sürecinde, eski sosyal ve politik sistem çöktüğünde politik otorite ve seçkinler tarafından yeni bir politik ve sosyal düzen inşa edilir. Bu aşamada hayalî ulusçuluk aydın kesimi tarafından teşvik edilmeli ve desteklenmelidir; çünkü yeni düzenin yerleşmesi için sosyal düzenin bağlarının geçmiş hafızadan koparılması gerekmektedir. *Kadro* yazarları bu tür bir rol üstlenmişler ve Atatürk ulusçuluğu üzerinde şekillenen bir devlet doktrini kurmak için çalışmışlardır. Türk devlet ideolojisinin/Kemalizmin pek çok tezi *Kadro* dergisi tarafından ortaya konulmuş veya geliştirilmiştir. Türk devlet ideolojisinin oluşmasına katkı sağlayan en önemli parçalardan biri de *Kadro*'dur.

Kadro hareketinin ortaya çıktığı yıllarda Türkiye'de ve dünyada son derece önemli olaylar olmaktadır. Türkiye'de rejim ve sistem hızlı ve dramatik bir biçimde değişmekte; toplum, farklı tipteki sosyal, ekonomik ve politik organizasyonlarla yüzleşmekteydi. Toplumun alışık olduğu siyasî sistem olan halifelikle birlikte, seçkinlerin sosyal ve politik bütünlüğü de bu devrimler sonucunda ortadan kalkmış, onların sistem içindeki rolleri ve pozisyonları da değişmişti. Öte yandan dünyada da birtakım önemli gelişmeler yaşanmaktaydı. Kapitalizme alternatif olarak Rusya'da sosyalist bir sistem kuruluyordu. Faşist hareketler yükseliyor, hatta bazı Avrupa ülkelerinde iktidara geliyordu. Diğer taraftan dünya ekonomik sistemini derinden etkileyen 1929 Büyük Buhranı yeni iktisadî arayışları doğurmuştu. Aslında *Kadro* dergisinin en esaslı işlevselliği 1929'daki büyük ekonomik buhranın ardından hükümete alternatif fikirler sunmak olmuştur. Derginin ideolojisinin derinliklerinde Milli Kurtuluş Savaşına, Türk inkılabına, Türk toplumunun

4 Mümtaz Turhan, *Kültür Değişimleri*, İstanbul: İFAV Yay., 1997, s. 60.

5 Hilmi Ziya Ülken, "Tanzimattan Sonra Fikir Hareketleri", *Tazminat I, Yüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940, s. 761.

6 Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, çev. İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yay., 1993, s. 160.

yapısına dair tanımlamalar bulunmaktadır. Kadrocular bu tanımlamaları geliştirirken, analiz yöntemi olarak *tarihsel materyalizm* ve *diyalektik materyalizmi* kullanmaktadırlar.

Ulusal Kurtuluş Savaşının ardından Mustafa Kemal yeni devletin yönünü Batı'ya çevirmiştir. Hilafet ve saltanat kaldırılmış ve yerine cumhuriyet sistemi getirilmiştir. Aslında serî bir şekilde peşpeşe yapılan devrimler toplumun tüm yapısını değiştirmeyi amaçlıyordu.⁷ Bu devrimin sonunda siyasî yönetimin ana karakteri, seçkinlerin oynadıkları rol ve sahip oldukları konum çok değişmişti. Önemli politik liderlere yakın olmak çok önemli hale gelmişti. 1927 yılındaki meşhur Komünist Tevkifatından sonra Yakup Kadri hariç Kadrocuların hepsi hapse girmişlerdir. Birkaç yıl içinde hapisten ayla çıkan *Kadro* yazarları artık devrim ve rejim için çalışmaya başlamışlar; böylece onlar da resmî seçkinler arasında yerlerini almışlar ve rejim tarafından önemli görevler verilerek kullanılmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki baskı ortamı ve hızlı değişim sonucunda oluşan toplumsal hoşnutsuzluğu gören Mustafa Kemal, ekonomik ve sosyal sorunlara daha liberal çözümler sunan Serbest Fırka'yı kurdurdu. Parti, bizzat Mustafa Kemal tarafından kurdurulmasına rağmen kısa sürede politik ve sosyal bir muhalefetin ifade zeminine dönüştü.⁸ Bu noktada, o günkü toplumsal psikolojiyi daha iyi anlamak için bir anekdot açıklayıcı olabilir.

İzmir'de Serbest Fırka toplantısında bir gösteri sonucunda genç bir adam jandarma ateşiyle vurulmuştu. Gencin babası oğlunun cesedini Fethi Okyar'ın kaldığı otel odasının önüne getirmiş ve '*İşte burada özgürlük için biri kurban edilmiş yatıyor. Eğer siz isterseniz daha pek çok kurban vermeye hazırız; bizi kurtarın*' demişti.⁹

Günün siyasî ortamında hükümetten birtakım beklentiler vardı ve karışıklıklar ifade edilemiyordu. Şevket Süreyya bu durumu Mustafa Kemal'i anlattığı *Tek Adam* isimli biyografide şöyle aifade eder:

İdareden birtakım yeni beklentiler vardı fakat hükümetin tüm imkanlarına rağmen bu durum zor şartlar altında görünüyordu. Dar ve küçük bir bürokrat kesimi, birtakım kişisel politik çıkarlar çerçevesinde ve ülkenin gerçeklerinden çok uzakta ülkeyi yönetiyordu. Partinin başkanı İsmet İnönü partiyi asıl fonksiyonundan uzaklaştırmıştı ve partiyi askerî düzen hiyerarşisi içinde idare etmeye çalışıyordu.¹⁰

Burada da belirtildiği gibi hükümet ve seçkinler halktan kopmuşlardı ve politika gündelik çıkarlara göre yapılıyordu. *Kadro* yazarları durumun farkında idiler ve

⁷ *Kadro* yazarları bu dönemde değişik komünist partilere (Bu partiler sürecin başlangıcında yasaldılar, fakat 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra illegal ilan edildiler) üydiler ve bu dönemde Türkiye'de sosyalist bir değişimin gerçekleştirilmesi için çaba sarfediyorlardı. Birtakım ani değişimler olduğu için doğal olarak onlar bir sosyalist devrimin olabileceğini düşünmüşlerdi.

⁸ Bilindiği gibi bu toplanma Serbest Fırka'nın sonu olmuştur.

⁹ Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, İstanbul: İletişim Yay., 1994, s. 172.

¹⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, İstanbul: Remzi Yay., 1996, s. 386.

bir alternatif olmak amacıyla hareket ediyorlardı: Mustafa Kemal *Kadro*'yu ve *Kadroculuğu* CHP'ye alternatif olarak düşünebilirdi.

Dolayısıyla Kadro Hareketi genç Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, ekonomik ve siyasî sahalarda birtakım arayışlarının olduğu bir dönemde, kurucularının kendi görüşlerini bir alternatif olarak ortaya koymalarıyla oluşmuş bir harekettir. Ortaya çıkarken kendisine biçtiği birincil ve öncelikli rol *Türk Devriminin ideolojisini yapmak, Türk Ulusal Kurtuluş Savaşını* teorik bir çerçeve dahilinde formüle ederek özgünleştirmek, derinleştirmek ve dünya milletleri arasında öncü bir konuma taşımaktır. Bunu sosyalist geçmişlerinden kaynaklanan birtakım toplumsal ve siyasî analizler çerçevesinde yapmışlardır. Devleti yöneten parti (CHP) seçkinleri tarafından Türk devrimine ideoloji üretmeleri talep edilmemiştir. Hatta bu role soyunurken parti seçkinlerini rahatsız ettikleri de söylenebilir; zira daha sonraki dönemlerde *Devrimin ideolojisini ancak devrimin partisi yapar* ilkesinden hareketle CHP yöneticileri *Ülkü* (1933) adında bir dergi çıkaracaklardır.

Türk Siyasî Tarihi Literatüründe *Kadro*

Kadro hareketiyle ilgili olarak yazarların kişisel durumlarından ve *Kadro*'da savunulan düşüncelerden hareketle oluşturulan pek çok farklı düşünce vardır. Devrim zamanları genel olarak, kahramanların olduğu ve sonunda bürokrasinin yerleştiği zamanlar olmuştur. Bu bürokratik düşünüş Türk devriminde *Kadro*'yu yaratmıştır. Kadrocuları devletçiliğin, seçkinciliğin ve ulusal bağımsızlık hareketlerinin en arzulu savunucuları olarak adlandırabiliriz. Yayınlarını ulusal bağımsızlık hareketinin ideolojisini yapma tutkusuyla başlatmanın ötesinde onlar, ulusal bağımsızlık hareketlerinin de ilk dikkate değer temsilcileridir.

Kadrocuların sosyalist geçmişleri bazen haklarında yapılan analizlerdeki önemli unsur olmaktadır. Yakup Kadri hariç, *Kadro* yöneticileri geçmişleri itibarıyla sosyalist hareketlerin içinde bulduklarından dergi de bu hareket etrafında değerlendirilmiştir. Naci Bostancı, hareketi, *Kadro*'yu kuranların Marxist¹¹ geçmişleriyle açıklamaya çalışarak onların toplumun ve rejimin ideolojisini yapmak hedeflerini bir güçsüzlük işareti olarak yorumlamakta ve klasik sosyalist bir hastalığın eseri olarak Kadrocuların herşeyin ideolojisini yapmaya çalıştıklarını iddia etmektedir¹². Bostancı her ne kadar *Kadro*'nun ideoloji yapma gayretini bir güçsüzlük olarak görse de bu gayret onların dünyayla eş zamanlı olarak bazı konuları tartışabilmelerini sağlamıştır. Kadrocuların kullandıkları kelimeler, kavramlar ve fikirler 1930'ların Türkiye'sinin akademik ve entelektüel çevreleri için çok ileridir.

11 Derginin kurucularının komünist geçmişleri olması dolayısıyla *Kadro*'yu komünist bir hareket olarak adlandıramayız. Öte yandan bazen Kadrocular, faşizmi öven yazılar da yazmışlardır, halbuki onlar faşist bir ideoloji de taşıyorlardı. Bu nokta çok açık olmasına rağmen dergi yayımına devam ettiği zaman zarfında da harekete karşı olanlar (Bunlar arasında en bilinenleri Peyami Safa, Siirt Mebusu Mahmut Soydan, Ahmet Ağaoğlu'dur) onları zaman zaman "Türk faşistleri" veya "Türkiye'de sosyalist bir sistem kurmak isteyen Türk komünistleri" olarak nitelendirmişlerdir.

12 Naci Bostancı, *Kadrocular*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1990, s. 15.

Kadro hareketi Türk entelektüellerinin genel karakterine ilişkin ipuçları verir. *Kadro*, Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde aydınla toplum arasında yaşanan büyük bir kırılmayı fazlasıyla gösterir. Bu durum bizi, Kurtuluş Kayalı'nın bahsettiği, Türk entelektüel hayatında *Kadrocu düşünme biçimi* olgusuna götürür. Bu noktayı daha iyi açıklamak için Kayalı, Kadrocu düşüncenin bazı özelliklerini tanımlar. Kayalı'ya göre, Kadroculuk Türkiye'de her zaman vardı ve her zaman da olacaktır. Türkiye'de aydın kesim politik pragmatizm içinde yaşayıp daima güce daha yakın olmaya çalıştığı için bu durum, Kayalı tarafından Kadro yazarlarının kişisel tarihlerinin ötesinde bir durum olarak tanımlanmaktadır. Ona göre;

Kadro yöneticilerinin kişisel tarihlerini ve serüvenlerini anlamak ve bunlara bir anlam vermek, Türk aydınının otoriteye karşı tavrını, görevini ve psikolojisini anlamak ve bunlara bir anlam vermekle aynı şeydir. Öyleyse Türk aydınının tipik düşünce özelliklerinden birisi, siyasî otorite tarafından verilen bürokratik role uygun davranmaktır. Politik pragmatizm, hem Kadro hareketini hem de onların uzun süreli akımlarını, Kadroculuğu açıklayabilir".¹³

Kadroculuk ve Türk aydınının pragmatizmi meselesi, *Kadro* hakkındaki birçok tartışmayı şekillendirir. O yıllara dair birçok roman ve kitaba¹⁴ konu olduğu gibi, bu dönemde Türkiye'de Batılılaşma sürecinin başlangıcından beri süren entelektüel bir kriz vardı.

Kadro Hareketi, seçmiş olduğu konum ve siyasî duruş açısından *seçkin* bir görünüm çizmektedir. Değişik seçkin tanımlamaları içerisinde kadrocuları en iyi tanımlayan kavram George Lenczowki tarafından Ortadoğu'daki seçkin karakterini tanımlamak için ortaya atılan *organizasyonel seçkin* tanımıdır.¹⁵ Partiye yakın durarak yönetici kesimin düşüncelerini etkileyip üstten alta doğru bir değişim önermeleri bakımından Kadrocular tipik birer *halka rağmen halk için* anlayışı temsilcisidirler. Bu aslında onların Türk Devriminin yapılış tarzına dair tanımlarında daha fazla göze çarpmaktadır. Buna göre *bir avuç* aydın eldeki kısıtlı imkanlara rağmen hem bağımsızlığı sağlayacak mücadeleyi örgütlemiş hem de Devrimin önündeki engelleri kaldırmıştır. Bu tanım, özellikle Şevket Süreyya'nın yazmış olduğu Mustafa Kemal (*Tek Adam*¹⁶) ve İnönü (*İkinci Adam*¹⁷) biyografileri ve İsmail Hüsrev Tökin'in, *Köy İktisadiyatı*¹⁸ adlı kitapları vasıtasıyla Türk düşünce dünyasına uzun bir süre egemen olmuştur.¹⁹ Daha sonraki dönemlerde kadronun bu seçkin dönüşüm teorisi hakim Türk düşünür tipini belirlemiş ve *Kadroculuk* diye bilinen bir düşünce tipi yaratmıştır.

13 Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İstanbul: İletişim Yay., 2000, s. 21.

14 Yakup Kadri'nin *Ankara* ve Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa'sı* buna örnek gösterilebilir.

15 Lenczowki'den aktaran Selim İlkin ve İlhan Tekeli, "A Nationalist Leftist Movement: Kadro", *Toplum ve Bilim*, 1984, sy. 24, s. 20.

16 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, İstanbul: Remzi Yay., 1996.

17 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, İstanbul: Remzi Yay., 1996.

18 İsmail Hüsrev Tökin, *Köy İktisadiyatı*, İstanbul: YKY, 1999.

19 Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İstanbul: İletişim Yay., 2000, s. 20.

Aynı şekilde Selim İlkin ve İlhan Tekeli, Kadro hareketini Ortadoğu'nun klasik seçkin formatında değerlendirmektedirler. Onlara göre Kadro hareketi, baskın politik seçkin olmak için çaba sarfeden bir grup entelektüel temsil etmiştir.

Bu sonuca göre Kadro hareketinin entelektüelleri ilk dönem Cumhuriyeti'nin tek partili dönemi için teorik zemin kurma arayışı içinde olmuşlardır. Fakat bunu yaparken onlar Cumhuriyet Halk Partisi'nin yönetici seçkiniyle de çatışmaya girmişlerdir.²⁰

Seçkinlerin kendi aralarındaki bu kavgada *Kadro* başarılı olamamıştır. CHP seçkinleri Serbest Fırka etrafında toplanmış olan liberal seçkinleri elimine etmek için *Kadro*'yu kullanmışlardır. Farklı seçkinler arasındaki bu çatışmadan yola çıkarak İlkin ve Tekeli *Kadro*'yu *organize seçkin* olarak nitelendirmişlerdir.²¹

Kadro hareketiyle ilgili bir diğer tartışma, dünya sistemi analiziyle ilgilidir. Kadrocular zamanlarındaki dünya sistemini tüm dünyada yaşanmış olan kolonizasyon sürecine göre açıklamaya çalışıyorlardı. Özveren'in de belirttiği gibi *Kadro*, otuz yıl sonra Bağımlılık Okulu'nun yapacağı şeyi yapmaya çalışmıştı. Kadrocular, Marxizmin kodlarını ve bilinen kapitalizm analizini değiştirdikleri için Özveren *Kadro*'yu *erken dönem post-Marxist hareket* olarak tanımlamaktadır. Zira Kadroculara göre kapitalist dünya sisteminin temel çelişkisi artık sınıf çatışması değil kolonileşmiş ve kolonileştiren arasındaki çatışmadır. Bunu yaparak *Kadro* bir erken dönem *Üçüncü Dünya Hareketi* haline gelmiştir. Özveren'in ifade ettiği gibi *Kadro* emperyalist kolonyal güçlerin ortadan kaybolacağını ve sonraki dönemin ulusal bağımsızlık hareketi dönemi olacağını tahmin etmiştir.²² Bu durum *Kadro*'nun uluslararası politika ve Türkiye'nin bu politikadaki yeri hakkındaki perspektifini ortaya koymaktadır. Fakat *Kadro* bu analizlerini Mustafa Kemal'in söyleminden etkilenerek ulusçu bir şekilde *Türk Ulusal Devriminin biricikliği*ni ortaya koyarken söylemektedir. Dolayısıyla *Kadro* post-Marxistlerle aynı şeyi söylese dahi post-Marxist değil ancak ulusalcı sol bir harekettir.

Kadro genelde ekonomik sistem analizi bağlamında tartışılmış ve bu nedenle Türkiye'deki *devletçilik* ideolojisiyle ilişkilendirilmiştir. Kadro ulusçu-solcu bir hareket olarak devletçiliği savunuyordu. *Kadro* yazarları Sovyet Sisteminin planlamasından çok etkilenmiş ve Türkiye'nin de böyle bir planlamayı gerçekleştirmesi halinde hızla gelişiğine inanmışlardı. Mustafa Türkeş'e göre

Kadro solcu gelişme modellerini ulusalcılıkla bir araya getiriyordu. Bu açıdan sonraki solcu hareketleri derinden etkilemiştir. Kadro solcu devlet düşüncesinin bir sonucuydu. Devlet çok büyük bir alan olduğundan onlar bürokrasiye ahlâkî bir rol biçerlerdi.²³

20 Selim İlkin ve İlhan Tekeli, "A Nationalist Leftist Movement: Kadro", *Toplum ve Bilim*, 1984, sy. 24, s. 20.

21 Selim İlkin ve İlhan Tekeli, "A Nationalist Leftist Movement: Kadro", *Toplum ve Bilim*, 1984, sy. 24, s. 68.

22 Eyüp Özveren, "The Intellectual Legacy of the Kadro Movement in Retrospect", *METU Development Studies*, 1996, c. 23, sy. 4, s. 569.

23 Mustafa Türkeş, *Kadro Hareketi*, Ankara: İmge Yay., 1999, s. 226.

Bu bakış açısına göre *Kadro* yöneticileri, kapitalizmle sosyalizmin ucunda yaşamış; fakat günün ekonomik ve sosyal problemlerine çözüm anlamında üçüncü bir yol önermişlerdi. Dahası onlar bu durumu ulusal bağımsızlık hareketlerinin ideolojisi olarak sunmuşlardı. Dolayısıyla Kadrocular, ulusal bağımsızlık hareketlerinin ekonomik sistemi olarak kapitalizm ve sosyalizme alternatif olması bağlamında devletçiliği savunuyorlardı. Fakat onlara göre aslında devletçilik ekonomik olduğu kadar sosyal ve politik bir sistemdi. Bu perspektiften Stefanos Yerasimos *Kadro*'nun fikirlerini yüzeysel bulmaktadır. Ona göre *Kadro* yöneticileri ulusal bürokrasiyle hakim sınıf arasındaki ittifakı göremiyor ve sınıfların üstünde tarafsız bir devlet öngörüyorlardı. Bu aslında sömürüyü daha kolay hale getirmektedir.²⁴ Zira Kadrocular Türkiye'de hiç sınıfın olmadığını iddia ediyorlardı.

***Kadro*'nun Devrim Doktrinizasyonu: Sol Kemalist Düşüncenin Kuruluşu**

Kadro dergisi yayın hayatına *Kadro Niçin Çıkıyor?* başlıklı bir manifesto ile başlamıştır. Bu manifestoda Kadrocular amaçlarını şöyle tasvir etmektedirler:

Hülasa; cihanın binbir çeşit hadisata gebe olan bugünkü esrarengiz gidişi içinde, makedderatını kendi inkılabının makedderatına bağlayan inkılap neslimizin muhtaç olduğu inkılap şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılabımızın idrakini durdurur gibi görünen coşkun ve mürekkep cereyanına daima hakim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz. *Kadro*, bunun için çıkıyor.²⁵

Serbest Fırka deneyiminin başarısız olduğu bu ortamda *Kadro* yöneticileri kendilerini sistem için taze bir nefes olarak görüyorlardı. Kadrocular ekonomiden uluslararası ilişkilere kadar birçok konuda yeni/alternatif görüşleri savunuyorlardı. Bu yeni/alternatif görüşler parti içinde ve dışında mevcut gelişmeler çerçevesinde derin tartışmalara neden oluyordu. Hareket güçlü bir karşıtlığın yanında orijinal bir ideoloji de yaratmıştı.

Hareketin ortaya çıkışındaki esas saik, devrimin ideolojisini yaratmak çabasıydı. Kadrocular bunun Türk aydınının en öncelikli ve en önemli görevi olduğuna inanıyorlardı. Onlar devrimleri yapan kahramanlarla, bu devrimlerin ideolojisini formüle eden aydınların farklı kişileri olacağına inanıyorlardı.²⁶ *Kadro*'nun ilk sayısında Kadrocular ana hedeflerini devrimin ideolojisini inşa etmek olarak belirlemişlerdir; eğer bu yapılmazsa Türk devriminin ömrünün kısa, etkilerinin sığ olacağına inanmaktadırlar.²⁷ Zira bir devrimin hayat kaynaklarını desteklemek ve dünya politikasında etkin olmak için formüle edilmiş bir ideolojiye ihtiyacı vardı.

24 Stefanos Yerasimos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Belge Yay., 1978, II c.

25 *Kadro Dergisi 1932/1*, (Tıpkıbasım), Cem Alpar (der.), Ankara: İTİA Yay., 1978, s. 1.

26 Kadroculara göre devrimin ideolojisini yapma işini bizzat devrimi yapanlardan beklemek yanlıştır, bunu aydınlar onların gözetimi altında yapmalıdır.

27 *Kadro Dergisi 1932/1*, (Tıpkıbasım), Cem Alpar (der.), Ankara: İTİA Yay., 1978, s. 1; Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, İstanbul: Remzi Yay., 1990, s. 5.

Kadrocular için en hayati düşünce olan, devrimin ideolojisini yapmanın önemi, Türk Devriminin öncü bir devrim²⁸ olduğuna olan sarsılmaz inançlarından kaynaklanmaktadır. Öyleyse bu devrimin ideolojisinin kuvvetli bir biçimde formüle edilip, emperyalizme karşı bir *ruh ve mücadele hareketi* olarak kolonilerin her bir köşesine yayılması gerekmektedir. Kadrocular Türk devriminin yolunun ve metodolojisinin, gelecekte emperyalist/kapitalist dünya düzeni karşıtı devrimler için bir kılavuz olabileceğini düşünüyorlardı.²⁹ Kadro hareketi için devrimin ideolojisini yapmanın pekçok farklı boyutları vardı. Bu meselenin sosyopolitik, ekonomik ve uluslararası sistem analiziyle ilgili tarafları vardı. Hareketin diğer tüm meselelerle ilgili görüşleri, bu durumun bir yansıması şeklinde ortaya çıkmaktadır. İktisadi bakımdan devletçiliği savunuyor, sosyal hayatta ulusçuluğu toplumsal hayatın temel bir ruhu olarak öneriyor, emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık hareketlerini uluslararası sistem analizi olarak görüyor ve sosyal değişim, dönüşüm alanında seçkinliği ve tüm bu işleri yapacak tek bir grubu önceliyorlardı.

Devletçilik: Kapitalizm ve Sosyalizm Dışında Üçüncü Bir Yol

Devletçilik ve Kadro hareketinin ekonomik model araştırmaları, hareketi tam olarak anlamak adına son derece önemlidir. *Kadro* kendi temel iddialarını, Türk Devriminin vuku bulduğu spesifik tarihi koşullara dayalı olarak bu durumdaki baskın politik seçkin olmalarına dayandırıyor. Bu anlayışa göre, eski sömürge veya yarı-sömürge devletleri ve toplumları, ki Türkiye de onlardan biriydi, gelişmiş sınıf yapısının olmamasıyla karakterize ediliyordu. Bu toplumlarda, endüstriyel sınıflaşmış toplumların aksine, farklı sınıf çıkarlarını temsil eden politik partiler ortaya çıkamaz. Bunun yerine *Kadro*, ülkeyi politik bir seçkin tabakanın yönet-

28 Şevket Süreyya'ya ait olan '*Türk devriminin pozisyonunun koloniler için kavramsallaştırılması*' öngörüsü bunu ortaya koymaktadır. Ona göre Türk devrimi, sömürgeler için emperyalist kolonileştirici amaçlara karşı mücadele anlamı taşıyan öncü bir devrimdir. Bu analizlerin merkezindeki düşünce, Türk devriminin emperyalizme karşı ilk başarılı devrim olduğu yolundaki inançtır. Öyleyse bu devrimin ruhu ve düşüncesi tüm dünyaya temsil edilebilir. Devrimin öncü kuvvet rolü daha kolay ve etkin bir biçimde uygulanabilir. Onlar bu ideolojiyi üretmek istiyorlar ve bunu yaparken de Marxist analitik çerçeveyi kullanıyorlardı. Devrimin ideolojisini yaratmak adına onların temel araçları, daha önce de dile getirildiği gibi, *tarihsel materyalizm* ve *diyalektik materyalizm*di. Türk devrimi için onların çizdiği tablo, var olan iki yolun -sosyalizm ve kapitalizm- dışında üçüncü bir yoldu. Onlar bu üçüncü yolun Türk devletini diğer devletlerden farklı kılp onu tüm sömürgeler için öncü bir kuvvet haline getireceğine inanıyorlardı.

29 Bu düşünce o zamanki tüm Türk seçkinleri arasında yaygın bir görüştü. Türk Kurtuluş Savaşının emperyalist güçlerin işgaline karşı yapılan ilk/yegâne savaş olduğunu düşünüyorlardı. Kadroculara göre öncü seçkinler sadece bu devrimi yapmamış, aynı zamanda ülkenin sıradan insanların da desteğini almayı başarmışlardır. Bu Türk devriminin en önemli boyutudur, bundan dolayı da Türk Devriminin diğer hareketler arasında ayrı bir yeri vardır. Türk devriminde halkla (Kadrocuların söyleminde sıradan insanlar) seçkinlerin (aydınların) ortak hareketi onu başarılı ve biricik kılmıştır. Bundan dolayı Kadrocular bu işbirliğini sınıf analizlerine temel yapmışlar (bu işbirliğinden dolayı herhangi bir sınıf farklılığının olmadığı bir toplum) ve bunu kurtuluşun kaynağı olarak tüm uluslara sunmuşlardır.

mesi ve idare etmesi gerektiğini söylüyordu. Bu politik seçkin, devrimci bir iştiyakla hareket etmek ve teknolojiyle bilgiyi etkin bir biçimde kullanmak için tüm ilerlemeci unsurların bir kombinasyonu olmalı ve üyeleri tüm toplumun çıkarlarını bireysel çıkarların üstünde değerlendirmeliydi.

Farklı olarak, devrimsel iştiyakla hareket eden, bu tür bir seçkin tabaka, otoriter politik yapıyla karakterize edilmiş bir toplumun yönetilmesinde vazgeçilmez bir yerdedir.³⁰

Kadro aydınları bu şekilde, *ulusal bağımsızlık mücadelesi* vermiş olan eski sömürge ve yarı-sömürge ülkelerindeki spesifik bir gelişme moduna işaret ediyorlar, bu mücadelenin konusu olarak da ulusal birliğin sağlanmasını gösteriyorlar ve ancak bundan sonra sınıfsız bir toplumun var olabileceğini söylüyorlardı.³¹ Bu tür toplumlardaki temel çelişki, sınıflar arasındaki değil, ifadesini anti-emperyalist savaşlarda, çelişki endüstrileşmiş kapitalistlerle endüstrileşmemiş topluluklar arasındaki çelişkidir. Böylece *Kadro*'nun ideolojisi, anti-sosyalist ve anti-komünist olduğu kadar (çünkü bunlarda sınıfların varlığı söz konusudur ve böylece endüstriyel topluluklar için uygun ideolojiler olmaktadır) anti-emperyalist, anti-kolonyal, anti-liberal ve anti-demokratiktir (liberalizm ve demokrasi kapitalizmin politik ideolojileri olarak görülmektedir); onların istediği sistem bunların dışındadır. *Kadro*'nun aradığı şey onların 1920'lerin Türk Devriminde cisimleştiğini gördükleri bir gelişme modu olarak *üçüncü bir yoldur*.

Tüm Üçüncü Dünya seçkinlerinde görüldüğü gibi, *Kadro* aydınları *ekonomik gelişmenin (endüstrileşmenin) nasıl olabileceğine* ve *bu gelişmenin ulusal kimlik sorunuyla nasıl uzlaştırılabileceğine* ilişkin sorulara cevap bulma arayışı içindeydiler. İlk soruyla ilintili olarak *Kadro*'nun programı, kapitalist dünya sistemiyle olan bağlar koparıldıktan sonra özerk/bağımsız endüstriyel gelişmenin gerekliliğini vurguluyor ve bu gelişmenin başarılabilmesi için sıkı *planlama* öneriyordu. İkinci soruyla ilgili olarak da Kadrocular, Batı teknolojilerini ve kurumlarını sorgulamaksızın almayı da Ziya Gökalp tarafından ortaya atılan, yerli kültürle Batı teknolojisi arasındaki ikiliği de reddetmişlerdir. Bunun yerine, bir yanda Batı teknolojilerini alma mecburiyeti öte yanda bu teknolojilerin alınmasıyla üst yapıda veya kültürde oluşabilecek derin değişimleri göz önüne getirerek tekçi bir kültür yaklaşımı önermişlerdir. Bu tek kültürün üretilmesi işini de devlete havale etmişlerdir.

Bu analizleri yaparak Kadrocular, Türk toplumunun yapısıyla ilgili fikirler geliştirmişlerdir. *Kadro*'ya göre, Osmanlı toplumundaki endüstrileşme sürecinin ve feodalizmin her ikisinin de olmaması nedeniyle sosyal yapıda hiçbir katmanlaşma meydana gelmemişti. Endüstrileşme gerçekleşmediği için de Avrupa formunda proleter veya burjuva sınıfı meydana gelmemesinin yanı sıra feodalizmle birlikte gelen bir sınıf sistemi de olmamıştır. Böylece *Kadro* yazarlarına göre Türk toplumu yeryüzündeki yegâne sınıfsız toplumdur. Türk Devriminin başarısı ve

30 *Kadro Dergisi* 1933/16, (Tıpkıbasım), Cem Alpar (der.), Ankara: İTİA Yay., 1978, s. 30.

31 *Kadro Dergisi* 1933/18, (Tıpkıbasım), Cem Alpar (der.), Ankara: İTİA Yay., 1978, s. 45.

asillığı bu biricik sosyal sistemden kaynaklanmaktadır. Bu analize göre Türk toplumunda bir sınıf yapısının gelişmesi noktasında hiçbir uygun zemin yoktur ve gelecekte Türk toplumunda bu tür bir bölünme olmayacaktır. Onlara göre “Sınıfsız ve kaynaşmış Türk toplumunun yapısı devrimin kaynağıdır, ayrıca Türkiye’de ve daha sonra da tüm dünyada yeni sistemin de kaynağı olacaktır”.³² Böylece Kadrocular, devletçiliği ekonomik yapı adına çözüm olarak önermişler, sınıfsız bir toplum için en iyi seçenek olarak düşünmüşlerdir. Kadroculara göre sınıfların yükselişi ancak bu şekilde önlenebilir ve Türk toplumunun ve devriminin orijinal ve yegâne karakteri korunabilirdi.

Kadro içindeki devletçilik tüm sosyal ve bireysel alanları kapsıyordu. Bu da *Kadro*'nun diğer hareketlerden (CHP ve Ahmet Hamdi Başer) temel olarak farklı olan yanıydı. Devletçiliğin ve sosyal bütünleşmenin karşısına konan bireye ve bireyciliğe Kadrocular, sadece ekonomik anlamda değil politik ve sosyal açıdan da olumsuz anlam yükliyorlardı. “Kadro yazarlarına göre Türk toplumu, anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir savaş vermiş bir toplum olarak sosyal ve ekonomik açıdan korporatist/birleşimci bir yol seçmelidir”.³³ Köker’e göre *Kadro*, o dönemde bu tür bir sosyalizmi ve tek parti rejimli devletçiliği savunan yegâne yayındı.

Kadro Hareketi’ndeki Seçkincilik: Türk Aydın Sınıfının Tipik Entelektüelizmi

Kadro tipik bir seçkinci Türk aydın hareketidir. *Kadro* entelektüel bir tipoloji ve bir ideoloji olarak takipçiler oluşturmuş ve bu kişiler Kadroculuk olarak adlandırılacak düşünme biçimine hayat vermişlerdir. Onlardan etkilenen aydınlar ekonomik, sosyal ve politik alanlarda uzun zaman etkili olmuştur. Böylece *Kadro*, Türk aydın tipinin belirlenmesinde uzun yıllar etkili olmuştur.

1930’ların sosyal ve politik şartları bu tür seçkinci hareketler için son derece müsaitti. Çünkü 1920’ler boyunca devrimci liderler tarafından uygulanan pek çok reformun hayata geçirilme metodolojisi seçkinciydi. Devrimci liderler, Türk toplumunu kendi bakış açılarına göre şekillendirmeye çalışıyorlar ve halkın liderleri takip edeceğini veya takip etmesi gerektiğini düşünüyorlardı; aydınlarsa yukarıdan empoze edilen reformların uygulanmasını destekliyorlardı. Türk Devrimi ve reformları boyunca devrim liderleri ve aydınların, halkın inançlarına ve geleneklerine zıt davranmaları gerektiğinden, yönetici grubun seçkinci kompozisyonu doğal yollarla meydana gelmiştir. Bürokratik bir entelektüelizm siyasî hayata yön vermekteydi. Fakat bunu yaparken toplumla aralarındaki bağlantıyı kaybettiler. Bunun sonucu olarak da aydınlar, toplumu devrimsel gelişimin önünde bir engel olarak görmeye başladılar. *Kadro* örneğinde biz, *halka rağmen, halk için* söyleminde bu problemin yansımalarını görebiliriz. Onlar sıradan insanları dışlamışlardı. Bu dışlayıcı tavır, Aydemir’in³⁴ “Bu hareket içinde (*Kadro*’da) sıradan insanlara partilerde olduğu gibi³⁵ hiçbir yer yoktur” cümlesinde açıkça görülmektedir.

32 *Kadro Dergisi 1932/1*, (Tıpkıbasım), Cem Alpar (der.), Ankara: İTİA Yay., 1978, s. 1.

33 Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim Yay., 2000, s. 195.

34 Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, İstanbul: Remzi Yay., 1990, s. 258.

35 Fakat ironik olan, o dönemde sıradan insanlar için Parti’de de hiçbir yer yoktu.

Kadro'ya göre ise bürokratlar ile kendileri arasında çok önemli farklar vardır. Zira Osmanlı'dan beri bürokratlar Batılılaşma dolayısıyla toplumdan kopmuşlardı; fakat kendileri topluma halkçılık anlayışı içinde gitmekteydiler.³⁶ Karaosmanoğlu'nun bahsettiği halkçılık ise Türk aydınının toplumla bütünleşmesi için yeterli değildir. Zira onu halktan koparan teknik bazı sorunlar vardır. Mesela harf inkılabı aydınla halk arasındaki ayrılığı güçlendiren en önemli etkenlerdendir. Eski Arap alfabesi yeni Latin alfabesiyle değiştirildiği için topluma daha yakın olan eski geleneksel aydınlar, bir anda cahil kişiler olarak toplum üzerindeki nüfuzlarını, dolayısıyla fonksiyonlarını kaybettiler. Seçkinlerle sıradan insanlar arasındaki iletişimi sağlayabilecek bu tabakanın böylece yok olmasıyla birlikte büyük bir boşluk meydana geldi. Bu boşluk Yakup Kadri'nin *Ankara* (1934) romanında güzelce tanımlanmıştır. Yakup Kadri bize Türk yönetici sınıfının ve aydınlarının, sıradan insanlarla ilişkilerine dair önemli noktalara değinerek anlatır.³⁷ Ona göre Türk aydını toplumdaki modernleştirici görevinde başarılı olamamıştır. *Kadro* yazarları, devrimci kadronun modernleşme projesiyle uyum içinde, toplumsal değişimde aydınlara *öncü* bir rol atfediyorlardı.

Kadro'nun Uluslararası Sistem Analizi: Neo-Marxist Bir Bakış

Kadro başarılı bir şekilde yeni bir *dünya sistemi analizi* geliştirmişti. *Kadro*'nun analizinde Türk Devrimi, sömürge ve yarı-sömürge toplumlar için bir öncü olarak nitelendiriliyordu. *Kadro*'ya göre, Türkiye'nin sınıf yapısı ve devrimsel süreç boyunca kullanılan metotlar, bu toplumlar için çok iyi bir örnek olabilir. Kadrocular, yakın bir gelecekte bu toplumların Türk İstiklal Savaşını ve Devrimini bir model olarak alacaklarına inanıyorlardı. Çünkü onlara göre Türk bağımsızlık hareketinin mücadelesi ve yöntemi, emperyalist kapitalizme o güne kadarki en ciddi meydan okuma olmuştur. Onlar, Türk devriminin emperyalist sistemin zayıf noktalarını gösterdiğini ve yeni bağımsızlık hareketleri için bir kılavuz olduğunu düşünüyorlardı. Bu bağlamda Türk devriminin sembolik bir anlamı vardır.

Kadrocular, Trotsky'nin *sürekli devrim* teorisinden etkilenmişler ve Türk devriminin önce ulusal bazda ve daha sonra da uluslararası boyutta sürekli olacağını iddia etmişlerdir. Dolayısıyla devrim kendini sürekli yenileyerek devam edecektir. Bu durum ayrıca, devrimin saflığını ve başlangıç amaçlarını korumak adına da gereklidir. Eğer devrimde herhangi bir yenilenme olmazsa, bir çürüme kaçınılmaz olacaktır. Bu görev, diğer milletler için daha iyi bir kılavuz hazırlamak adına Türk aydınlarındır.³⁸ Bu yenilenmeyi sağlayarak Türk devleti, diğer ulusal ba-

36 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İstanbul: İletişim Yay., 1996, s. 254.

37 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İstanbul: İletişim Yay., 1996, s. 235.

38 *Kadro*'nun takipçisi solcu hareketler, Türk Devriminin ilelebet tamamlanmayacağı düşüncesinden hareket ederek kendilerini yenileyici bir soluk olarak görmüşlerdir. Bu anlayış sürekli iç ve dış tehdit algılamalarını doğurmuş ve devrimin korunması psikolojisi ortaya çıkmıştır. Bu anlamda sonraki yıllarda solcu ulusalcı söylemler, *Kadro*'da tartışılan konuların yeniden üretimidir.

ğimsizlik hareketleri için ekonomik, sosyal ve politik alanlarda iyi bir örnek olabilir. *Kadro*'ya göre Türkiye'nin uluslararası sistem içindeki özel konumu sınıfsız bir toplum olmasından da kaynaklanmaktadır: Sınıf farkı olmadığı için Türkiye'de proleter bir devrime, aynı şekilde proleteryanın burjuvaziye baskın olduğu sosyalist sisteme de ihtiyaç yoktur; zira bunlar Türk toplum yapısıyla uyumsuzlar; öyleyse bu tür özel ve örnek bir konuma sahip olan Türkiye yeni bir güç olacaktır.

Kadro, uluslararası sistemin Neo-Marxist bir analizinin ve üçüncü dünya hareketlerinin yalın halini temsil etmekteydi. *Bağımlılık Teorisi*, *Kadro* hareketinin görüşleriyle çok büyük benzerlikler taşımaktadır. Onların analizlerinde Türkiye, Avrupa'nın hakimiyetinden kurtulan ilk ülke olarak, emperyalizme, Batı hakimiyetine ve tüm dünyadaki sömürgecilğe karşı gelecekte olacak devrimler için bir öncü niteliğindedir. Onlar bu bağlamda Lenin'in görüşlerinden etkilenmiş ve sömürgeleştirilmiş tüm ulusların bağımsızlıklarını kazanacaklarını ve bunun da uluslararası emperyalist kapitalist sistemin sonu olacağını iddia etmişlerdir.³⁹ Fakat bunun anlamı Türkiye'nin dışarıya devrim ithal etmesi değildir, eğer Türk seçkinleri devrim için bir teori ve çerçeve geliştirirlerse bu devrimsel yayılma doğal olarak gerçekleşecektir. Kadrocular sosyalist analitik bir zihne sahip olduklarından tarihin doğal ilerlemeci akışına inanıyorlardı.

Türk seçkininin rolü, tarihte doğal bir rol oynamaktır. Bu bağlamda şef onlar için çok önemlidir. Çünkü onlar şefin -Mustafa Kemal'in- kişiliğinde devrimin tüm değerlerini temsil ettiğine inanırlar.⁴⁰

Öyleyse Türk seçkini açısından lideri takip etmekten ve devrimin amaçlarını gerçekleştirmekten başka bir alternatif yoktur. Diğer toplumlardaki devrimsel oluşumların da Mustafa Kemal gibi liderler çıkarmaları önerilmektedir.

Kadrocuların uluslararası sistem analiziyle zamanlarının önünde olduklarını söyleyebiliriz. Pek çok olayı daha olmadan tahmin etmişler ve bu olayların sonuçlarına ilişkin analizler yapmışlardır. Uluslararası sistemdeki değişimler sonucu ortaya çıkabilecek problemlerin çözümüne ilişkin reçeteler hazırlamışlardır. Fakat bu öneriler hiçbir zaman hayata geçirilememiştir. Aydemir *İnkılap ve Kadro* kitabının ikinci basımının (1968) önsözünde, ortaya koydukları amaçlara ulaşamadığını ve bunun sebebinin de politik dengelerdeki değişim ve tek parti rejiminin harekete karşı tavrı olduğunu kaydetmektedir.

Sol Kemalizm ve Mustafa Kemal Ulusçuluğu

Kadro yazarlarının sol, zaman zaman da Marxist düşüncelerle hareket ediyor olmalarından doğan ilişki sol Kemalizmi ortaya çıkarmıştır. Mesela *Kadro*'nun takipçisi sayılan Yön Hareketi, 1960'lar boyunca Kemalist devrimin henüz tamam-

39 Mustafa Türkes, "The Ideology of the Kadro (Cadre) Movement: A Patriotic Leftist Movement in Turkey", *Turkey Before and After Mustafa Kemal* (ed. Sylvia Kedourie), London: Franc Cass Publishers, 1999, s. 105.

40 Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, İstanbul: Remzi Yay., 1990, s. 201.

lanamamış olduğu ve tamamlanması gerektiği teziyle ortaya çıkmıştır. Yön de sahip olduğu Kemalist ideolojiyi topluma cunta aracılığıyla yukarıdan empoze etmeye çalışmıştır. Bu onlar için orduya yakın olarak rejime sızma mantığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla devrimin tamamlanması gerektiği düşüncesi Sol Kemalizmi zaman zaman otoriter ve totaliter tavırları desteklemeye itmiştir.

Sonuçta tüm bu etkiler devlet, ekonomik ve sosyal yapı, ideoloji ve ulus devletle ilgili olarak *Sol Kemalizm*⁴¹ diye adlandırılan bir düşünme biçimi yaratmıştır. Alpkaya'nın da⁴² belirttiği gibi, *Sol Kemalizm* özellikle 1980'lerden sonra yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmışsa da bu düşüncenin ilk ve kurucu örneği *Kadro* dergisidir. Sol Kemalizm, *Kadro* hareketinin açtığı yolda yürüyerek kendi ideolojisinin temelindeki *Türk Aydınlanması* fikrini otokratik araçlarla topluma aşlamak taraftarı olmuştur. Sol Kemalistler rejimi tehdit ettiğine inandıkları *politik İslam ve Kürt talepleriyle* devletin araçları ve devlet bürokrasisi aracılığıyla *Laiklik ve Mustafa Kemal Ulusçuluğunu* savunarak mücadele ettiler. Sonuç olarak, sol Kemalizmin politik ve sosyal tabloyu tanımlamak için kullandığı kavramsal çerçevenin, *Kadro* hareketinden miras kaldığını söylememiz mümkündür.

Sonuç

Kadro'nun kurucuları, partinin önde gelen seçkinlerine⁴³ çok yakınlardı. Bu fikirlerini devlet sistemi içerisine monte etmek için kullandıkları yöntemdi. Onlara göre kendileri Devrimin ideolojisini kuran ve Devrimi doktrinize eden beyin-

41 Sol Kemalizm bir düşünüş ve davranış tipidir. Militarizm bu düşünüşün en belirgin araçlarındandır. Sol Kemalizmi militarizmle özdeş kılan olaylar özellikle 27 Mayıs askeri darbesiyle başlayan 1960'lardaki tavrıdır. Bu darbeye Kemalistler orduyu desteklemişlerdir, çünkü Demokrat Parti'yi rejimin ideolojisini yıkmaya çalışan bir kesim olarak görüyorlardı. Bilindiği gibi 12 Mart muhtırası verenler ordu içerisinde Sağ Kemalizmin savunucularıdır. Muhtıra aynı zamanda ordu içindeki Sol Kemalist gruplaşmayı dağıtmak için de yapılmıştır. Cumhuriyet Gazetesi, sol Kemalist düşünürler ve yazarlar için bundan sonra bir merkez olagelmıştır. Yön hareketinden sonra Sol Kemalizm'in askeri kanadı 1990'ların ortalarına kadar zayıflamıştı. Alpkaya'ya göre, 12 Eylül'den sonra 1980'ler boyunca rejim tarafından Türk-İslam sentezi düşüncelerinin ısrarla uygulanmasıyla Sol Kemalist aydınlar ideolojilerini ve duruşlarını 1990'dan sonra bir kez daha otoriteye ve bürokrasiye yaslanarak savunmak durumunda kalmışlardır (Alpkaya, 2001:479). 28 Şubat sürecini doğuran faktörleri bu şekilde açıklayabiliriz. Kadroculara göre bürokrasi ve devlet mekanizması, rejimin ve Kemalizmin varlığını garanti eden en temel iki araçtır. Bu refleksi, 1990'dan sonra politik İslam'ın alternatif bir siyasî yol ve sistem olarak yükselmeye başladığı dönemde görebiliriz. Özellikle askeri bürokrasi ve hukuk bürokrasisi, devlet otoritesini kullanarak rejimin gardiyanları olmuşlardır.

42 Faruk Alpkaya, "Bir 20. Yüzyıl Akımı: Sol Kemalizm", *Modern Türkiyede Siyasî Düşünce 2: Kemalizm*, İstanbul: İletişim Yay, 2001, s. 479.

43 Ashında Parti içinde Kadro'ya ve savunduğu düşünceye karşı çıkan birçok kişi mevcuttu. Fakat Mustafa Kemal'in desteği sürdüğü sürece parti seçkini, dergiye ses çıkarmamıştır. Mesela parti genel sekreteri, Recep Paker ve başbakan İsmet İnönü Kadro'nun fikirlerini kabul etmemelerine rağmen, dergi için yazılar yazdılar (Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul: Yalçın Yay., 1988, s. 56.)

lerdi. Bu yolla derginin ekonomik ve kültürel hayat hakkındaki bazı görüşleri partinin resmî ideolojisi ve devlet politikası olmuştur. CHP'nin ambleminde bulunan ve kemalizmin temel prensiplerini açıklayan altı oktan biri olarak devletçilik, *Kadro*'nun bir ürünü olmamasına rağmen, özgün hali Kadrocular tarafından geliştirilmiştir. Öte yandan Kadrocular, ulusal bir tarih ve dil yaratma girişimi olan Türk Dil ve Tarih Kurumu'nun (TDTK) da ateşli savunucuları olmuşlardır. Onlar, rejimin ideolojisini bu araçlarla geliştirmek için çalışmışlardır. Devlet ideolojisinin kültürel ve sosyal boyutları üzerindeki etkileri yanında onlar, Türk akademik ve entelektüel hayatında da güçlü etkiler bırakmışlardır. Aydınım toplumdaki yeri ve rolü hakkındaki seçkin görüş Kadrocular tarafından oluşturulmuştur. Uzun yıllar boyunca *Kadro* yazarları, Türk devrim ve toplumunun yapısına ilişkin analiz yapan yegâne kişiler olmuşlardır. Bu şekilde akademik ve pratik düzlemde Türk devrimiyle ilgili söylemleri etkilemişlerdir. Türkiye'deki *şef miti*, *Kadro* yazarlarınınca üretilmiştir.

Hareketin en belirgin etkisi Kemalizmin kodlarını ve devletin ideolojisinin temel unsurlarını etkilemiş olmasıdır. Türkiye'de resmî ideolojiyle halk arasındaki, bazen resmî söylemle karşıtları arasındaki kırılma noktası yaklaşık yetmiş yıl önce *Kadro* dergisiyle yerleşmiştir. Bugün Avrupa Birliği, insan hakları, bürokratik seçkinlik, ulusçuluk ve çok-kültürlülük, özelleştirme vb. pek çok konu, *Kadro* ve Kadroculuk çerçevesinde tartışılabilir. Zira seksen yıllık sistemin, oluşturulan devlet ideolojisi bağlamında, benzer olay ve fikirlere aynı tepkileri verdiğini ve bunda da *Kadro*'nun fikirlerinin etkinliğini rahat bir şekilde görebiliriz.

Kadro Journal/Movement and its Effects: An Analysis on Turkish State Ideology and the Formation of Leftist Kemalism

Lütfi SUNAR

Abstract:

Kadro movement is one of the deep-rooted influential intellectual movements in Turkey and almost all studies concerning early years of Turkish Republic refer to the movement. Therefore, it is worthwhile to examine its ideology and its effects. The movement takes its name from the *Kadro* Journal that was published between January 1932 and January 1935. Since it was very effective on the formation of Turkish State ideology, studying this subject becomes very important for understanding current debates around Turkish state ideology. So some studies on the formation of Turkish State, Turkish Revolutionary Movement, and Turkish modernization have already investigated this subject. Through this paper the methodology will be historical and sociological. This is important and necessary for a better understanding of the sources and the effects of

the movement. Because in my opinion clarifying the social, historical and economic conditions, in which the ideology and personality of the founders of the Kadro arose, is necessary for understanding the movement. The direction and form of social change in the early years of Turkey should be examined as a background for the years and circumstances that Kadro Movement was effective. Hence, the evaluation of some important events -preceding and producing the Kadro Movement's world view and characteristics- in both personal history of the *Kadro's* staff and Turkish Revolution's history become significant for reaching at such a correlation mentioned above. In this work I asked some sub-questions beside the main question that is concerning *how and to what extend did the Kadro Movement affect Kemalism as Turkish state ideology, and the Turkish intellectual life?*